

Soudobý revanšismus

Proč nyní v porovnání se sedmdesátými lety dochází v NSR k aktivizaci sil revanšismu? Jaká je souvislost dnešního a minulého revanšismu? Nepřečunují se jeho možnosti? Z položených otázek je zřejmé, že existuje dostatek důvodů, abychom se problematikou revanšismu zabývali v širším historickém a mezinárodním kontextu. Na tomto základě můžeme přesněji postihnout jeho nynější zvláštnosti.

Revanšismus v NSR má hluboké sociální, historické a jiné kořeny. Stručná rekapitulace těchto kořenů je nezbytná pro charakteristiku soudobého revanšismu. Revanšismus již od první světové války představuje charakteristický rys německého imperialismu a jeho výbojně expanzivní ideologie a politiky. Revanšistické poža-

davky Německa dříve mířily na Západ, Východ, Jih a Sever. Představitelé imperialismu měli požadavky vůči všem sousedům, které i za cenu války chtěli získat. Zvláštní místo mezi nimi zaujímala politika Drang nach Osten. Oporu revanšismu tvořila armáda, militaristické kruhy a velký počet nejrůznějších svazů. Hitlerovský fašismus sjednotil všechny extrémistické, nacionalistické a revanšistické síly v Německu s cílem realizovat myšlenku „nového pořádku“ v Evropě. Toto reakční politické uskupení, spočívající na hrubém antikomunismu, přivedlo národy ke druhé světové válce, která si vyžádala 50 miliónů obětí. Porážkou hitlerovského fašismu skončil revanšismus německého imperialismu.

- □ -

NSR patří mezi přední imperialistické státy světa zejména v ekonomické oblasti a zaujímá významné postavení i v Severoatlantickém paktu. Ovšem její úloha a postavení v mezinárodních vztazích jsou rozporné a složité. NSR je na jedné straně pokračovatelkou tradic historického německého imperialismu včetně jeho revanšismu, ale je přitom nesrovnatelně více než někdejší Německá říše integrována do světového imperialistického systému, v jehož čele stojí Spojené státy americké. Na druhé straně pak síla a mezinárodní autorita a vliv socialistického společenství v čele se Sovětským svazem nutí západoněmecký imperialismus přihlížet k novým realitám v Evropě. Možnosti NSR ve srovnání s někdejší Německou říší jsou v mezinárodní politice a ve vojenské oblasti nesrovnatelně menší.

Historicky vzato revanšismus byl dán do vínku NSR již při jejím založení 7. září roku 1949. [Německý imperialismus mohl obnovit politickou a ekonomickou moc v podobě NSR pouze na 53 % území předválečného Německa, kde žilo asi 58 % jeho předválečného obyvatelstva]. Vytvoření NSR bylo výrazem vymezených cílů imperialismu, který se snažil revidovat výsledky vítězství SSSR nad hitlerovským fašismem ve druhé světové válce, jakož i výsledky poválečného vývoje v Evropě ve svůj prospěch. Pro souhrnné postižení podstaty revanšismu je nezbytné sledovat oficiální státní politiku spolkové vlády, činnost revanšistických svazů a aktivitu neofašistických organizací. [V NSR nebyla uskutečněna denacifikace, jak stanovily dokumenty postupimské konference „velké trojky“. Orgány justice NSR odmítají

právoplatnost rozsudku Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku. Na počátku sedmdesátých let žilo v NSR ještě více než 300 000 bývalých esesáků.) Obě tyto tendence se vzájemně doplňují.

Revanšismus má dvě vzájemně spjaté stránky — třídní a v užším smyslu teritoriální. Teritoriální revanšismus je příznačný zvláště pro západoněmecký imperialismus. Jeho vedoucí představitelé si mohou dosažení svých teritoriálních požadavků představit pouze na základě třídní revanše imperialismu vedeného Spojenými státy americkými vůči zemím socialistického společenství. [K pochopení uvedeného závěru poslouží myšlenky spolkového kancléře H. Kohla, který k opětovnému zvolení R. Reagana prezidentem USA v listu Die Welt 8. listopadu roku 1984 napsal: „Jádem německo-amerického partnerství je společná bezpečnostní politika v atlantické oblasti. Němci a Američané střízlivě posoudili politickou situaci po druhé světové válce a společně převzali úkol přispět se spojeneckými partnery k zajištění míru a svobody v severoatlantické alianci. V rámci smlouvy NATO je v Německé spolkové republice rozmístěno 245 000 amerických vojáků a jejich rodinných příslušníků. Od roku 1949 sloužilo v naší zemi devět milionů amerických vojáků.“ Tim se nijak nepopírají specifika teritoriálního revanšismu západoněmeckého imperialismu ani jeho třídní podstata.

Západoněmecký imperialismus od konce druhé světové války sleduje dvojí cíl: obnovu německé říše z roku 1937 a návrat přesídlenců do Československa, Polska, Jugoslávie a Maďarska a tzv. sebeurčení Němců v rámci federalizované Evropy. Uvedme k tomu několik nutných faktů: Podle oficiálních československých údajů bylo ke dni 2. prosince roku 1946 na základě usnesení postupimské konference vysídleno z naší republiky 2 256 000 Němců, z toho do americké okupační zóny 1 464 000 a do sovětské okupační zóny 792 000. Již tehdy se vysídlení začali organizovat. Podle západoněmeckých údajů z roku 1950 žilo po ukončení odsunu v NSR a Západním Berlíně asi 8 025 000 přesídlenců, z toho asi 6 milionů z Československa a Polska. Uskutečnilo se také vysídlení z jihovýchodní Evropy a z pobaltských států.

Je nesporné, že odsun Němců z Československa měl jak vnitropolitické, tak i mezinárodně politické souvislosti. Připomeňme alespoň některé z nich: Zbavil český a slovenský proletariát jednoho z nejnebezpečnějších nepřátel — zfašizované sudetoněmecké buržoazie, jednoho z činitelů,

který mohl působit proti rozvoji lidové demokratické revoluce v naší zemi. Dobrovolný odchod německých antifašistů zvláště do sovětské okupační zóny vytvářel jeden z předpokladů k demokratické a protifašistické seberealizaci německého národa a oslabení pozic německého imperialismu v Evropě. Odsun Němců z Československa, ale i z dalších dnešních socialistických zemí objektivně pozitivně ovlivnil změny poměru sil mezi silami společenského pokroku a silami reakce v celoevropském měřítku.

Jaká je dlouhodobá struktura nároků NSR a zejména revanšistických svazů? Ve stručnosti je můžeme shrnout do těchto bodů:

1. Znovusjednocení Německa, přičemž pro NDR se používá termínu Střední Německo, zatímco termínu Východní Německo pro území za Odrou a Nisou, tj. pro území Polské lidové republiky a Sovětského svazu.

2. Obnovení Německa v hranicích tzv. třetí říše z roku 1937, tj. v hranicích stanovených Versailleskou mírovou smlouvou z roku 1919 včetně Porýní, které bylo k Německu násilím připojeno v roce 1936. To předpokládá znovuzískání nynějších území Polska a Sovětského svazu, jež těmto státům připadla podle usnesení postupimské konference.

3. Znovuzískání území „obývaných po staletí německými obyvateli, kteří odtud byli protiprávně vyhnáni Postupimskou dohodou“ a mají tedy nezadatelné právo na tuto vlast se všemi náležitostmi, tj. na návrat, odškodnění a plné sebeurčení. V tom jsou obsaženy teritoriální požadavky vůči Československu a dalším zemím.

Z toho vyplývá, že západoněmecký revanšismus je nyní zaměřen především proti zemím socialistického společenství. Západoněmecký imperialismus spatřuje v socialistických zemích hlavní překážku pro prosazení svých bezprostředních a dlouhodobých zájmů jak teritoriálních, tak i politických. To neznamená, že dědicové starých revanšistických tradic německého imperialismu zapomněli na požadavky vůči Francii a dalším zemím. Avšak hlasy tohoto druhu se veřejně objevují pouze výjimečně a nenacházejí podporu vládnoucích kruhů. V západních zemích pokrokoví a realističtí političtí činitelé vystupují proti pokusům oživit v NSR pangermanismus. Požadavky revize teritoriálních a politických výsledků druhé světové války tvoří trvalou součást státní politiky a ideologie NSR. Koneckonců jsou obsaženy v ústavě NSR a v programech některých politických stran, zejména klerikálních

[CDU a CSU] a především revanšistických organizací.

Čím se zdůvodňují revanšistické požadavky? Prohlašuje se, že prý německá otázka zůstává stále otevřenou, neboť jak Jaltská, tak i Postupimská dohoda prý mají pouze hodnotu okupačních opatření a jsou označovány za protiprávní, protože s Německem nebyla uzavřena mírová smlouva. Uvedený argument je z hlediska mezinárodního práva neudržitelný. Připomeňme, že dokumenty postupimské konference mimo jiné formulovaly:

— Program čtyř D — demilitarizace, denacifikace, dekartelizace a demokratizace Německa.

— Zásady společného postupu „velké trojky“, tj. SSSR, USA a Velké Británie vůči Německu. Účastníci konference prohlásili, že považují Německo za jediný hospodářský celek.

— Důležitá rozhodnutí: předání Královce (Königsberg) a přilehlých oblastí Sovětskému svazu, stanovení západní hranice Polska na čáře Odry — Lužická Nisa a usnesení o odsunu občanů německé národnosti z Polska, Československa a Maďarska do Německa.

Historická pravda je taková, že Spojené státy, Velká Británie a Francie ustoupily od usnesení postupimské konference v německé otázce. Sovětský svaz vynaložil maximální úsilí k uzavření mírové smlouvy s Německem. Od počátku vystupoval proti snahám západních mocností, spekulujících s tím, že využijí německého militarismu ke změně poměru sil mezi socialismem a imperialismem v Evropě. Připomeňme několik faktů. Dne 10. března roku 1952 předložila sovětská vláda návrh základů mírové smlouvy s Německem, ve kterém se zdůrazňovalo, že Německo musí být obnoveno jako jednotný svrchovaný stát. Na konferenci ministrů zahraničních věcí SSSR, USA, Velká Británie a Francie v Berlíně 28. ledna až 18. února roku 1954 sovětská delegace navrhla, aby byla projednána otázka mírové smlouvy s Německem a předložila k posouzení její návrh. Západní

mocnosti však sovětské realistické návrhy na řešení německé otázky neakceptovaly a zapříčinily to, že s Německem nebyla uzavřena mírová smlouva. Svým způsobem k tomu přispěla i samotná NSR. Revanšisté při odmítání postupimských dohod vycházejí z myšlenky, že výsledek války je nespravedlivý a že je třeba jej revidovat.

To, že od konce druhé světové války uplynulo již čtyřicet let, nesnižuje mezinárodní význam dokumentů z Postupimi. Zásady zakotvené v usneseních postupimské konference týkající se Německa a hranic mají trvalou platnost a představují významný požadavek i pro dnešek. Mír a bezpečnost v Evropě, spolupráce a důvěra mezi evropskými národy a státy vyžadují zejména v současné mezinárodní situaci dodržování mezinárodních dohod a nikoli spekulace o tom, jak je obejít nebo revidovat. Celoevropský a celosvětový význam mají smlouvy uzavřené mezi socialistickými zeměmi a NSR na počátku sedmdesátých let a ustanovení závěrečného aktu helsinské konference z roku 1975. V těchto mezinárodních dokumentech jsou zakotveny důležité zásady: neporušitelnost existujících hranic, povinnost respektovat územní celistvost a princip, že nemají vůči sobě žádné územní nároky a nebudou takové nároky snášet ani v budoucnu. Ke škodě evropského a světového míru nyníější spolková vláda hledá cesty k tomu, jak tyto zásady obejít. Jestliže dnes proti těmto dokumentům vystupují některé vlády, je situace vážná. Podobně je tomu s existencí dvou německých států. Trvalo mnoho let, než byla tato realita poválečné Evropy všemi přijata a situace se normalizovala navázáním přímých styků mezi oběma německými státy a uznáním samostatného Západního Berlína na základě dohod čtyř mocností. Kdokoli chce tuto realitu zpochybňovat, znamená to, že se staví proti poválečnému uspořádání Evropy, žádá změny a tím znovu staví evropský kontinent a jeho národy před hrozbu nového válečného nebezpečí.

- □ -

Co nového se nyní objevuje v revanšismu v NSR? Ve druhé polovině roku 1982 se k moci v NSR dostali představitelé klerikálních stran CDU/CSU, které spolu s FDP vytvořili vládní koalici. [CDU — Křesťanskodemokratická unie, která je hlavní politickou stranou monopolistické buržoazie a je těsně spjata s katolickou církví. CSU — Křesťanskosociální unie; působí pouze v Bavorsku. FDP — Svobodná demo-

kratická strana — liberální strana střední buržoazie, části inteligence a zemědělců, má však podporu části velkokapitálu.] Tato změna v porovnání s koalici SPD a FDP se projevuje v ochlazení vztahů mezi NSR a SSSR a dalšími zeměmi socialistického tábora a značnou aktivizací revanšismu, který se rozvíjí na základě velkoněmeckých představ.

Vládnoucí CDU/CSU sice uznává smlouvy

se socialistickými státy z počátku sedmdesátých let, které byly ratifikovány proti jejímu odporu, ale pojímá je jako pouhé zřeknutí se násilí při prosazování změny hranic, jako jakousi prozatímní úpravu do mírové smlouvy s Německem jako celkem, jako dočasný modus vivendi. O „nenásilné změně“ má Československo tragické zkušenosti z období Mnichova. V CDU/CSU se opět oživuje adenauerovská teze, že „vyřešení německé otázky“ ve spojení s „vyřešením otázky sebeurčení národů východní a střední Evropy“ je předpokladem míru v Evropě. Zástupce vládního mluvčího J. Sudhoff dne 23. listopadu roku 1984 řekl: „NSR nadále zastává stanovisko, že nelze dosáhnout žádné trvalé stability v Evropě, pokud německému lidu nebude zaručeno právo na sebeurčení“.

Prohlášení předsednictva vedení Německé komunistické strany z 15. března roku 1984 o politice spolkového kancléře H. Kohla říká: „Houževnaté lpění na zdiskreditovaných postojích z dob „studené války“, revanšistická hesla, pokusy zpochybnit poválečné hranice, vměšování do vnitřních záležitostí NDR, podpora kursu USA sledujícího konfrontaci a horečné zbrojení jsou v rozporu s národními životními zájmy NSR a jejich občanů. Ti potřebují politiku založenou na rozumu, odpovědnosti a citu pro realitu.“ (Výběr dokumentů a materiálů mezinárodního komunistického a dělnického hnutí č. 6/1984, s. 41.)

Revanšistické síly v NSR, spjaté s myšlenkou zaslepeného antikomunismu a antisovětsismu s těmi, kdo ve Spojených státech podněcují ke „křížáckému tažení“, značně vystupňovaly svou ideologickou a politickou činnost. Svaz vyhnanců má kolem 2,5 miliónu členů. Jeho součástí je 22 landsmanschaftů a 11 zemských skupin. V NSR je v činnosti 450 krajských a 9000 okresních organizací. Svaz vyhnanců, který se v době uvolňování napětí poněkud stáhl do ústraní, v posledních dvou letech vystupňoval své akce. Jistým signálem byl projev ministra vnitra F. Zimmermanna v lednu roku 1983 o tom, že nová spolková vláda bude vycházet ze zachování otevřenosti německé otázky a z toho, že německá otázka není omezena jen na NSR a NDR. Ministr F. Zimmermann doslova prohlásil: „Spolková vláda nenechává žádných pochyb, že bude vycházet ze zachování německé otázky, z existence celého Německa, z jednotného německého státního národa a jedině německé státní moci. Ve spolkové vládě nebude tendence, které omezují německou otázku jen na území NSR a NDR a nezahrnují východoněmecké území za Odrou a Nisou.“ Na revanšistick-

kých srazech otevřeně vyslovují územní nároky vůči socialistickým zemím, prohlašují, že neuznávají smlouvy s těmito státy a vyhlašují existenci Německa v hranicích z roku 1937. Na těchto srazech pronášejí projevy vedoucí představitelé spolkové vlády a po 16 letech se jich opět zúčastnil spolkový kancléř H. Kohl, který mimo jiné prohlásil: „Nesouhlasíme s rozdělením na věčné časy...“ U příležitosti tzv. Dne vlasti 1. září roku 1984 řekl: „Otčina, to není jen Německá spolková republika. Je to i ta země, v níž naše kultura po staletí vyrůstala.“ Srazy landsmanschaftů se v roce 1984 uskutečnily pod všeobecným heslem — Domov — vlast — Evropa. Soudobý revanšismus je úzce spojen s idejemi européismu, amerikanismu, atlantické solidarity, antikomunismu a antisovětsismu, k jeho ideové výzbroji patří i teze o „historické nespravedlnosti“ a „sovětské vojenské hrozbě“.

Revanšistickým silám v NSR nahrává nyní největší americká politika, která vychází z teze, že byla vyslovena ministrem zahraničních věcí Schultzem ve Stockholmu v lednu roku 1984, že Spojené státy „... nemožnou přijmout jako fakt trvalé rozdělení Evropy...“ Na tomto základě prakticky popírají závěry jaltské konference a také konference v Helsinkách. To je pro evropský mír nebezpečné. To, že spolková vláda přijímá revanšistickou tezi o tom, že německá otázka je otevřená, není náhodné.

Faktem zůstává, že zatímco pokrokoví Němci, zejména nejdůslednější odpůrci nacismu, neonacismu a revanšismu, němečtí komunisté, jsou předmětem perzekuce a obětí diskriminace, bývalí aktivní nacisté, jakož i neonacisté a revanšisté zastávají odpovědné funkce ve státní správě, v justici, ve školství, v ozbrojených silách a jinde. Zatímco bojovníci za mír jsou v NSR šikanováni a pomlouváni, těší se hlasatelé revanšistických koncepcí a odpůrci poválečného uspořádání Evropy podpoře nejvyšších státních činitelů. Na této skutečnosti nic nemění prohlášení státních činitelů, že NSR nemá vůči sousedním zemím teritoriální nároky. Revanšismus v NSR je nyní znásoben třemi skutečnostmi:

- novými americkými jadernými raketami, které jsou od podzimu roku 1983 v západním Německu rozmístovány,
- rostoucí bojovou silou a možnostmi bundeswehru v rámci NATO; nyní se realizuje dlouhodobý program výroby konvenčních zbraní a výstavby bundeswehru,
- rozsáhlým zbrojním programem, který se uskutečňuje, a tím, že v červnu roku 1984 rada Západoevropské unie zrušila poslední omezení, která NSR zakazovala

vyrábět strategické letouny a rakety s velkým dosahem.

To vše vyvolává oprávněně znepokojení všech, kterým leží na srdci zámyr míru a bezpečnosti v Evropě a na celém světě.

Na aktivizování revanšistických sil v NSR a na jejich podporu ze strany vládní koalice CDU/CSU a FDP rozhodně reagovaly socialistické země, bojovníci za mír a též četní buržoazní političtí činitelé. Italský ministr zahraničních věcí G. Andreotti na slavnosti listu italských komunistů l'Unità v září roku 1984 ostře kritizoval západoněmecké revanšistické politiky a výroky kancléře H. Kohla o otevřenosti německé otázky. G. Andreotti řekl, že „pangermanismus musí být překonán, existují dva německé státy a dva musí zůstat“. Vyvolávání pochyb o platnosti Jaltské dohody označil za „daleko nebezpečnější než jaderné arzenály“. [Rudé právo, 29. srpna 1984.] Místopředseda parlamentní skupiny západoněmecké sociální demokracie H. Ehmke konstatoval, že italský ministr zahraničních věcí G. Andreotti „měl odvahu poctivě a otevřeně říci, co si naši západní spojenci o německé otázce skutečně myslí“.

Důležitě „zázemí“ sudetoněmeckého revanšismu tvoří 70 různých časopisů, dokumentační činnost v protičeskoslovenském duchu zabezpečuje mnichovský Sudetoněmecký archiv, v sídle landsmanšaftu v Mnichově působí i tzv. vědecká instituce Collegium Carolinum. Landsmanšaft podporují oficiální bavorské instituce. V Mnichově se např. staví nákladem 25 milionů marek sudetácké centrum, další se staví v Lübecku, v Ratzensburgu atd. V mnoha městech jsou udržována jakási malá muzea, která nejsou kulturní institucí, ale střediskem pro školení revanšistického dorostu a otravování myšlenek mládeže. Jelikož před landsmanšafy vystal problém úbytku původních členů, může do jejich řad vstoupit kterýkoli občan NSR bez ohledu na to, odkud pochází. Rozhodující je vůle pracovat na „společném německém díle“.

Usnesení Federálního shromáždění k základním otázkám zahraniční politiky ČSSR z 12. listopadu roku 1984 konstatuje: „Nová nebezpečí představuje aktivizace sil, které se nepoučily z porážky nacistického Německa a nesmířily se se spravedlivým poválečným uspořádáním Evropy. Stále ví-

ce — a to za podpory oficiálních představitelů NSR — sílí hlasy západoněmeckých revanšistů. Volají po obnovení Německa v hranicích z roku 1937 a označují německou otázku za otevřenou. Jsou to prakticky výzvy ke změně existujících realit válečným tažením.“ [Rudé právo, 13. listopadu 1984.]

Shrňme to nejpodstatnější. V zaměření soudobého revanšismu vystupují do popředí tyto jeho hlavní stránky:

1. Proti NDR, jehož podstatu tvoří snaha ji likvidovat jako socialistický stát a začlenit její území do sjednoceného německého státu na buržoazním základě.

2. Proti PLR a SSSR s cílem získat jejich území, která jim připadla na základě rozhodnutí postupimské konference.

3. Proti ČSSR, jehož základ tvoří úsilí, které požaduje odtržení československého pohraničí, jak bylo uskutečněno mnichovským diktátem z roku 1938, a návrat odsunutých Němců zpět do Československa.

Jsou to neoprávněné a nerealistické snahy. Ministr zahraničních věcí SSSR, A. A. Gromyko na adresu revanšistických snah prohlásil: „Jen krátkozrací lidé mohou útočit na to, na čem už 40 let stojí evropský a světový mír, a snaží se zpychbnit historické Jaltské a Postupimské dohody. Je pravda, tyto dohody pevně svazují ruce revanšistům všeho druhu. V tom je také jejich hlavní poslání.“ A dále řekl: „Je na místě říci horkým hlavám, které touží po revanši a revizi hranic evropských států, že Německá říše shořela v ohni druhé světové války. Návrat k ní není a nikdy nebude.“ [Rudé právo, 7. listopadu 1984.]

Revanšismus jako politický a ideologický fenomén není přežitým nebezpečím pro mír a socialismus v Evropě. Opak je pravdou. Jeho dnešní nebezpečí vyplývá ze širšího kontextu. Především z toho, že je spjat s americkou „strategií přímé konfrontace“ a že tvoří nedílnou součást „křížáckého tažení“ proti komunismu a socialismu. Revanšistické ideje stále více podporují Spojené státy, které se snaží využít jich jako pomocné síly své hegemonistické politiky.

Naše národy mají trpké zkušenosti s německým revanšismem z předválečného Československa. Proto ČSSR rozhodně vystupuje proti všem formám revanšismu a upozorňuje na jeho nebezpečnost pro evropský a světový mír.